

УДК 336.71

Т. Г. Кубах, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів банківської справи та страхування Навчально-наукового інституту бізнесу, економіки та менеджменту, Сумський державний університет, м. Суми, Україна

ORCID ID: 0000-0003-3810-6380

e-mail: t.kubakh@uabs.sumdu.edu.ua

Є. Ю. Руденко, студент Навчально-наукового інституту бізнесу, економіки та менеджменту, Сумський державний університет, м. Суми, Україна

ORCID ID: 0000-0002-3185-7213

e-mail: Rudenko.yeyu@gmail.com

Оцінювання взаємозв'язку фінансової стійкості банківської системи та фінансової безпеки держави

***Анотація:** У статті розглянуті наукові праці, що стосуються розкриття теоретичної сутності «фінансової стійкості банківської системи» та «фінансової безпеки держави», а також досліджений взаємозв'язок цих понять. На підставі критичного аналізу науково-економічної літератури було визначено власне бачення цих категорій. У роботі здійснене оцінювання фінансового стану банківської системи через запропонований узагальнений показник, який дозволив визначити сучасні тенденції на ринку банківських послуг і з'ясувати цільність зв'язку з показником фінансової безпеки держави. Додатково виокремлені субіндекси інтегрального показника фінансової безпеки держави, розраховані їхні значення, а також проведене їхнє ранжування, що дозволило визначити ступінь впливу кожного та місце банківської складової в загальній системі впливів.*

***Ключові слова:** фінансова стійкість; фінансова стабільність; банківська безпека; банківська система, фінансова безпека держави.*

Tetiana Kubakh, Ph. D. (Economics), Associate Professor, Department of Finance, Banking and Insurance, Sumy State University, Sumy, Ukraine.

Rudenko Yevhen, student of the Department of Educational and Scientific Institute of Business, Economics and Management, Sumy State University, Sumy, Ukraine.

Assessment of the relationship between the banking system on the financial security of the state

Annotation. Introduction. *Перманентні фінансові кризи, валютні коливання, інфляційні очікування, загострення конкуренції, підвищення вимог регулятора до банківського капіталу та резервування за ризиками, військово-політична нестабільність, глобалізаційні процеси – все це є тиском для стійкого фінансового стану банківської системи. Зважаючи на англосаксонській устрій фінансового ринку України, банки є фактично єдиним внутрішнім джерелом капіталу для фізичних і юридичних осіб, що обумовлює значущість впливу розвитку банківської системи на фінансову безпеку держави. В умовах динамізму сучасного світу все більшої актуальності набуває питання збереження надійності та ефективності сучасного банку. Проблематиці попередження кризових явищ, загроз, ризиків приділена досить значна увага у світовій практиці, що обумовлене необхідністю підтримки довіри населення до банківських установ.*

Стійкість банківської системи та її учасників до внутрішніх і зовнішніх загроз не можливо забезпечити без дієвих інструментів контролю та впливу з боку регулятора. Безпосередньо на державу покладені основні функції із забезпечення не тільки стабільно стійкого розвитку ринку банківських послуг, а й ефективного функціонування всіх складових фінансової системи. Своєчасний аналіз індикаторів фінансової стійкості банківської системи дозволяє виявити основні проблеми в діяльності вітчизняних банків і визначити напрямки їхнього усунення, що забезпечить стабільність економічного розвитку держави.

Purpose. *Метою статті є уточнення сутності понять «фінансова стійкість банківської системи» та «фінансова безпека держави», а також визначення взаємозв'язку фінансової стійкості банківської системи та фінансової безпеки держави.*

Results. *Визначено, що оцінювання фінансової стійкості банківської системи є важливим стратегічним завданням для забезпечення фінансової безпеки держави. Обґрунтований взаємозв'язок і визначене місце фінансової стійкості банківської системи серед таких категорій, як стабільність, безпека, ефективність і надійність. Унаслідок розрахунку було з'ясоване місце банківської складової в загальній структурі фінансової безпеки держави. Проведений аналіз дозволив систематизувати основні загрози для фінансової безпеки держави, джерелом яких є чинники банківського сектору.*

Keywords: *financial resilience; financial stability; bank safety; banking system, state financial security.*

JEL Classification: G17; G21; H12

Постановка проблеми. В умовах посилення відкритості вітчизняного ринку фінансових послуг і глобалізації фінансових систем все більшої актуальності набуває питання стійкості банківської системи України як запоруки забезпечення фінансової безпеки держави. Саме існування конкурентоспроможних позицій вітчизняного банківського сектора в еру інтенсифікації та діджиталізації банківських послуг вимагає від регулятора більш пильного контролю за методами та інструментами, які дозволяють не

тільки ефективно управляти, а й швидко ухвалювати рішення задля уникнення загроз як для фінансового сектору, так і для економіки України.

Банки України відіграють провідну роль в організації грошових і кредитних відносин як на макроекономічному рівні, забезпечуючи фінансові відносини на загальнодержавному рівні, так і мікроекономічному, надаючи специфічні банківські послуги суб'єктам господарювання. Зважаючи на банкоцетричну модель розвитку вітчизняного фінансового ринку та значущість банків як інвесторів ОВДП, питання системного підходу до оцінювання фінансової стійкості системи, що має забезпечувати належний рівень фінансової безпеки держави, набуває особливо актуального значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики фінансової стійкості банківської системи та фінансової безпеки держави приділили значну увагу вітчизняні та іноземні науковці, практики, які спеціалізуються в цій тематиці. Питанню фінансової безпеки значну увагу у своїх роботах приділили такі вчені, як О. І. Барановський, І. Ф. Бінько, В. М. Гейєць, Б. В. Губський, В. І. Мунтіян, Г. А. Пастернак-Таранушенко, В. Т. Шлемко та інші.

Висвітленню теоретичних і практичних аспектів фінансової стійкості банківської системи присвячені праці таких провідних науковців, як Б. Є. Грабовецький, М. Я. Коробов, Н. А. Мамонтова, В. М. Родіонова, Р. С. Сайфулін, М. А. Федотова, О. С. Філімоненко, А. Д. Шеремет та інші.

Віддаючи належне науковому доробку, потрібно зауважити про недостатньо високий рівень вивчення питання впливу фінансової стійкості банківської системи на фінансову безпеку держави. Також на сучасному етапі розвитку потребує додаткового дослідження інструментарій, який дозволить оцінити ступінь взаємозв'язку та впливу зазначених систем.

Формування цілей дослідження. Метою роботи є розкриття сутності фінансової стійкості банківської системи та фінансової безпеки держави, а також оцінювання взаємозв'язку цих категорій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нестабільність вітчизняної економіки, кризи всередині країни і зовнішні фінансові потрясіння та зміни політичного вектора розвитку Україні породжують негативні наслідки для функціонування банків, що може проявитися у відтоку капіталу та зниженні прибутковості, капіталізації, ліквідності.

Через зменшення довіри населення до банківських установ і падіння обсягу фінансового ресурсу уповільнюється розвиток підприємств реального сектору виробництва. Саме тому фінансова стійкість банківської системи є важливою як для окремо взятого банку, так і для економіки держави англосаксонського типу. Дослідження проблематики взаємозв'язку та впливу фінансової стійкості банківської системи та фінансової безпеки не можливе без аналізу теоретичної складової цього питання. Вивчення наукової думки з цього питання дало можливість стверджувати, що стійкість системи забезпечує її. Отже, фінансова безпека як економічна категорія містить у собі поняття фінансової стійкості. Необхідно зазначити, що фінансова стійкість банківської системи є важливою умовою для забезпечення фінансової безпеки держави.

Більш детальний аналіз підходів до визначення поняття фінансової стійкості є передумовою для аналізу каналів її впливу на фінансову безпеку держави.

Варто зазначити, що науковці не мають єдиного тлумачення фінансової стійкості, проте здебільшого вони схиляються до ототожнення цього поняття з платоспроможністю, інакше кажучи, з можливістю суб'єкта розрахуватися за своїми зобов'язаннями. Насамперед до такого підходу схильні такі економісти: Б. Є. Грабовецький, О. С. Філімоненко, В. М. Родіонова, М. А. Федотова. Національний банк України також оперує поняттям «платоспроможність» і також наголошує на важливості підтримання рівня ліквідності.

Також науковці підкреслюють необхідність зваженого використання ресурсів, як, наприклад, у тлумаченнях Н. А. Мамонтової та В. М. Родіонової. Зі свого боку, Б. Є. Грабовецький і В. М. Родіонова відзначають важливість рівноваги між власними та залученими ресурсами (табл. 1).

Таблиця 1 – Підходи до трактування поняття фінансової стійкості

Сутність	Автор
Фінансова стійкість – стан банку, який характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для підтримки своєї платоспроможності та ліквідності, а також рентабельною діяльністю	НБУ [16]
Фінансова стійкість підприємства – це розміщення фінансових ресурсів підприємства, а також відповідність параметрів діяльності підприємств критеріям позитивної характеристики фінансового стану	М. Я. Коробов [7]
Фінансова стійкість – це наявність власних обігових коштів, їхнє збереження, співвідношення між власними і позиковими обіговими коштами, які характеризують ступінь фінансової стійкості підприємства, його становище на фінансовому ринку, можливості додаткової мобілізації фінансових ресурсів за допомогою випуску цінних паперів. Фінансова стійкість – це певний стан фінансових потоків системи, що забезпечують її платоспроможність	В. М. Родіонова, М. А. Федотова [12]
Фінансова стійкість – це результат діяльності, який свідчить про забезпеченість підприємства власними фінансовими ресурсами, рівень їхнього використання, напрями їхнього розміщення	Н. А. Мамонтова [9]
Фінансова стійкість – це надійно гарантована платоспроможність, рівновага між власними та залученими коштами, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і партнерів, довіра кредиторів та інвесторів, а також рівень залежності від них, наявність такого розміру прибутку, який би забезпечив самофінансування	Б. Є. Грабовецький [1]
Фінансова стійкість – це стан рахунків підприємства, які характеризують його постійну платоспроможність	А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулін [14]
Фінансова стійкість – стан підприємства, за якого розмір його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань, тобто підприємство є платоспроможним	О. С. Філімоненко [13]

Джерело: розробка автора за [16, 1, 7, 9, 12, 13, 14].

Водночас, незважаючи на досить широке розмаїття підходів, деякі з них трактують цю категорію досить вузько або без зазначення конкретних ознак, параметрів, за якими можна ідентифікувати категорію.

Узагальнення наявних тлумачень дає можливість визначити фінансову стійкість банківської системи як позитивний стан структури щодо підтримання стійкого розвитку банків, діяльність яких спрямована на акумуляцію достатнього рівня ресурсів для підтримання належного рівня ліквідності, платоспроможності та рентабельності діяльності.

Неефективна діяльність банківських установ у зв'язку з фінансовими дисбалансами та шоками погіршує фінансову стійкість і ставить під загрозу фінансову безпеку держави. Водночас необхідно зауважити про екзогенний та ендогенний характер чинників впливу як на стійкість банківської системи, так і на фінансову безпеку держави. Також варто зазначити, що стійкість забезпечує надійність та ефективність системи. Здатність виконувати свої зобов'язання є умовою довіри до банку, а отже, джерелом забезпечення фінансовими ресурсами. Зі свого боку, ефективність – це насамперед безперервне забезпечення результативності діяльності, а саме – прибутковості.

Розвиток вітчизняної наукової думки дає можливість стверджувати про відсутність єдиного підходу до тлумачення фінансової безпеки (табл. 2).

Таблиця 2 – Підходи до трактування поняття «фінансова безпека»

Сутність	Автор
Фінансова безпека держави – це специфічний вид суспільно-економічних відносин, які виникають між державою та суб'єктами соціально-економічних відносин щодо забезпечення оптимального стану фінансової системи держави та захисту її національних інтересів в умовах функціонування глобальної фінансової системи	Г. М. Калач [4]
Фінансова грошова безпека – різновид безпеки, що має вплив на всі галузі економіки держави. Оскільки гроші є еквівалентом вартості будь-яких товарів, вони (через ціну) є чинником, спроможним дестабілізувати економічне становище в країні. Гроші – не тільки паперові або монетні знаки обміну, купівлі або продажу, а ще й безготівкові перекази та цінні папери (акції, векселі, сертифікати, облігації тощо), що визначають фінансовий стан держави. Величезне значення має банківська система країни, яка реалізує всі операції, що стосуються обігу грошей і цінних паперів. Саме банки здатні стабілізувати або дестабілізувати фінансове становище держави	Г. А. Пастернак-Таранушенко [10]
Фінансова безпека держави – такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання	В. Т. Шлемко, І. Ф. Білько [15]
Фінансова безпека – це захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їхніх потреб і виконання наявних зобов'язань	Концепція економічної безпеки України [Помилка! Джерело посилання не знайдено.]

Продовження таблиці 2

Сутність	Автор
Фінансова безпека – стан фінансової системи країни, за якого створюють необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечують її стійкість до фінансових шоків і дисбалансів, створюють умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни	Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [11]

Джерело: розробка автора за [Помилка! Джерело посилання не знайдено., 10, 15, 6, 11].

Так, більшість науковців виокремлює фінансову безпеку як стан фінансової, грошово-кредитної, банківської, бюджетної, податкової систем тощо, до такого підходу схильні І. Ф. Бінько та В. Т. Шлемко. А також фінансову безпеку розглядають як стан фінансової системи країни, саме на цьому наголошують автори Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Насамперед фінансова безпека асоціюється зі стійкістю до зовнішніх і внутрішніх шоків та коливань, здатних загрожувати ефективному функціонуванню економіки країни. Г. А. Пастернак-Таранушенко, зі свого боку, акцентує увагу на банківській системі, яка реалізує більшість операцій готівкового обігу та цінних паперів, а також зазначає, що банки здатні стабілізувати або дестабілізувати фінансове становище держави. У такий спосіб систематизувавши вищезазначені підходи, можна зробити висновок, що фінансова безпека – це стан фінансової, банківської, податкової, бюджетної, валютної систем, який характеризується стабільністю та захищеністю від зовнішніх і внутрішніх шоків. Особливе місце посідає банківська система, яка є основою руху готівкових коштів і цінних паперів у країні.

Поглиблене вивчення питання фінансової безпеки та фінансової стійкості дозволило пов'язати ці категорії та визначити їхній взаємозв'язок зі стабільністю, надійністю та ефективністю банківської системи (рис. 1). Банківська система містить у собі комерційні банки, які, зі свого боку, забезпечують стабільність своєї діяльності завдяки ефективному виконанню покладених на них функцій під контролем Національного банку України. Стійкість банку визначають здатністю ефективно функціонувати в разі

непередбачуваних витрат, а також мінімізації збитків із подальшим дотриманням визначеної стратегії банку.

Рисунок 1 – Взаємозв'язок ознак, що характеризують фінансову безпеку, стабільність і стійкість банківської системи

Джерело: розробка автора за [3, 5].

Отже, кожен банк у процесі своєї діяльності відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи. Так, погіршення ситуації в одному банку, особливо якщо він є системоутворювальним, може спричинити проблеми та поставити під загрозу функціонування всієї банківської системи, що в подальшому ставить під загрозу фінансову безпеку держави.

Фінансова стійкість банківської системи залежить від великої кількості чинників, моніторинг яких є одним із напрямків регуляторної діяльності

Національного банку України для забезпечення фінансової стабільності банківської системи, аналіз яких Національний банк України запровадив із 2006 року як інструментарій для моніторингу. Розроблена Міжнародним валютним фондом і впроваджена в Україні із 2006 року, система індикаторів містить агреговані дані депозитних установ, що дозволяє з'ясувати фінансову стійкість всієї системи (табл. 3).

Для визначення загального значення показника фінансової стійкості банківської системи потрібно провести розрахунок узагальненого показника фінансової стійкості банківської системи як середньоарифметичного (1).

$$C_j = \frac{1}{24} \sum_{i=1}^m C_{ji}, \quad (1)$$

де C_{ji} – значення j -го індикатора за i -й період.

Аналіз узагальненого показника фінансової стійкості банківської системи України за 2013–2019 роки дає можливість стверджувати про підвищення його значення за аналізований період. Але відновлення відбувається досить повільно, що свідчить про невисокий рівень довіри до банківської системи, а незначні дисбаланси спроможні досить швидко негативно вплинути на фінансову стійкість системи. Незважаючи на досягнення свого максимуму у 2016 році та демонстрацію прибутковості банківського сектору за два останні роки, показник фінансової стійкості має тенденцію до падіння і порівняно з максимальним значенням знизився на 18,5 % у 2019 році (рис. 2).

Після кризи 2014–2015 років вітчизняна банківська система має ознаки економічного відновлення, про що свідчить поступове зростання вкладів і поступове відновлення прибутковості депозитарних установ. Водночас підвищена волатильність індикатора вкладів фізичних осіб залишається характерною ознакою досліджуваного періоду, що безумовно впливає на фондування банків.

Таблиця 3 – Індикатори фінансової стійкості банківської системи України у 2013–2019 рр.

№	Індикатор	Рік						
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
11	Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів, %	18,26	15,6	12,31	12,69	16,1	16,18	19,66
12	Співвідношення регулятивного капіталу 1 рівня до зважених за ризиком активів	13,89	11,21	8,3	8,96	12,12	10,52	13,5
13	Співвідношення недіючих кредитів за мінусом резервів до капіталу, %	30,05	61,07	129	89,37	70,18	60,2	25,28
14	Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів, %	12,89	18,98	28,03	30,47	54,54	52,85	48,36
16	Співвідношення чистого доходу до середніх сукупних активів (рентабельність активів), %	0,11	-4,24	-5,54	-12,5	-1,76	1,6	4,7
17	Співвідношення чистого доходу до середнього капіталу (рентабельність капіталу), %	0,79	-32	-65,51	-122	-15,3	14,61	37,55
18	Співвідношення процентної маржі до валового доходу, %	58,56	48,46	39	45,94	50,2	52,02	47,39
19	Співвідношення непроцентних витрат до валового доходу, %	65,95	59,85	54,4	60,91	76,14	61,92	55,58
110	Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів, %	20,63	26,4	33	48,53	53,94	51,14	72,28
111	Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, %	89,11	86,14	92,87	92,09	98,37	93,52	94,35
112	Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу, %	6,94	31,69	136	118,9	89,61	134,8	47,44
113	Співвідношення капіталу до активів	15,06	11,23	8,02	9,78	11,9	10,77	13,51
114	Співвідношення великих відкритих позицій до капіталу	172,05	250	364,1	308,3	208,3	176,2	105
115	Співвідношення кредитів за географічним розподілом до сукупних валових кредитів (якість активів) (внутрішня економіка)	98,72	96,05	94,54	95,92	94,24	93,47	97,79
116	Співвідношення валової позиції похідних фінансових інструментів в активах до капіталу	1,3	2,83	12,55	36,81	35,21	0,22	0,43
117	Співвідношення валової позиції похідних фінансових інструментів у зобов'язаннях до капіталу	0,13	0,27	0,19	0,19	0,07	0,04	0
118	Співвідношення доходу від торговельних операцій до валового доходу	3,83	14,26	21,1	8,97	7	4,16	9,57
119	Співвідношення витрат на утримання персоналу до непроцентних витрат	41,04	35,48	36,14	34,53	32,11	37,06	40,55
122	Співвідношення депозитів клієнтів до сукупних валових кредитів (крім міжбанківських)	73,34	64,45	71,22	80,51	84,59	81,83	103,1
123	Співвідношення кредитів в іноземній валюті до сукупних валових кредитів	34,72	47,77	57,9	51,35	47,05	46,52	41,24
124	Співвідношення зобов'язань в іноземній валюті до сукупних зобов'язань	43,25	49,27	52,82	55,92	46,9	46,9	42,82

Джерело: проаналізував автор за [16].

Як свідчать дані, на 01.01.2019 обсяг депозитів фізичних осіб у гривні нарешті перевищив позначку докризового рівня та становив 289,4 млрд грн (257,8 млрд грн на 01.01.2014), хоча за 2018 р. приріст цього показника становив 37 млрд грн, що на 1 % менше, ніж у 2017 р. Порівняльний аналіз показників за валютними депозитами свідчить про їхнє зниження за п'ять років майже втричі, що становили на початок 2019 р. 8,7 млрд дол. США. Банківське кредитування фізичних і юридичних осіб відновлюється досить повільно. Лише в першій половині 2019 року обсяг кредитів, виданих нефінансовим корпораціям у гривні, вийшов на позначку 2013 року. На цю ситуацію впливає низка таких чинників:

- низька платіжна дисципліна позичальників;
- значна частина суб'єктів господарювання працює «в тіні»;
- відсутність державних програм із підтримки малого та середнього бізнесу;
- висока вартість кредитних ресурсів;
- активне інвестування банківського капіталу в ОВДП та сертифікати НБУ.

Вищеперераховані чинники унеможливають бурхливий розвиток реального сектору економіки, що негативно позначається на ВВП і має негативний вплив не тільки для економічного зростання, а й подальшого стійкого розвитку банківської системи, про що свідчить розраховане значення лінії тренда (рис. 2).

Зважаючи на факт фундаментальності поняття стійкості, яка в найбільш повному обсязі відображає проблеми та напрямки діяльності сектору, у дослідженні особливої актуальності набуває визначення рівня впливу фінансової стійкості банківської системи на фінансову безпеку держави. На стан фінансової безпеки держави впливає низка чинників як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Сила впливу їх залежить від деяких показників, а саме: стійкості банківської системи до шоків, рівня участі депозитарних установ у

фінансуванні суб'єктів реального сектору економіки, обсягів кредитування держави через ОВДП та низки інших.

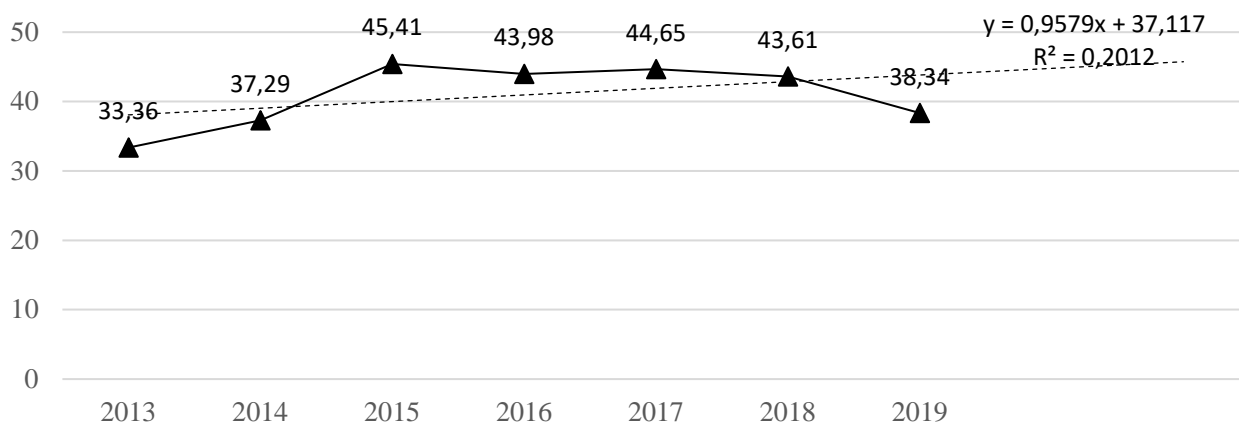

Рисунок 2 – Узагальнений показник фінансової стійкості банківської системи України за період 2013–2019 років

Джерело: розробка автора на основі [16].

Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки, затверджені наказом Міністерства розвитку і торгівлі України у 2013 році, дозволили розрахувати інтегральний показник фінансової безпеки держави (табл. 3).

Таблиця 3 – Інтегральні коефіцієнти стану підсистем фінансової безпеки України за період 2013–2019 рр.

Субіндекси фінансової безпеки	Значення вагового коефіцієнта	Рік						
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Банківська безпека	0,1723	0,49	0,29	0,38	0,35	0,38	0,48	0,45
Безпека небанківського фінансового ринку	0,1068	0,36	0,46	0,32	0,30	0,29	0,31	0,31
Боргова безпека	0,1746	0,58	0,47	0,12	0,21	0,23	0,23	0,28
Бюджетна безпека	0,2023	0,59	0,53	0,65	0,62	0,65	0,66	0,68
Валютна безпека	0,1686	0,48	0,26	0,47	0,48	0,61	0,68	0,63
Грошово-кредитна безпека	0,1753	0,4	0,4	0,37	0,58	0,55	0,44	0,38
Інтегральний показник фінансової безпеки держави		0,48	0,38	0,40	0,44	0,47	0,48	0,47

Джерело: розробив автор за [11, 16].

З розрахунків можна зробити висновок, що показник у середньому становить 0,47, з найгіршими значеннями в часи економічної кризи 2014–2016 років, а вже у 2019 році цей показник досяг свого середнього значення за період, що свідчить про зниження рівня загроз порівняно із 2014 роком.

Ранжування субіндексів фінансової безпеки від 1 (максимально прийнятний рівень) до 6 (мінімально прийнятний рівень) і визначення середнього значення за сім років дозволили стверджувати, що досить позитивна тенденція притаманна показникам «бюджетної безпеки», про що свідчить ранг у 1,1 пункту (рис. 3). Отже, держава здійснює досить виважену політику перерозподілу ВВП та фінансування дефіциту бюджету. Водночас такі показники, як «боргова безпека» та «безпека небанківського фінансового ринку» містяться на одній позиції, але значення в 4,7 пункту свідчить про досить високий рівень боргового навантаження на економіку України та низький рівень розвитку фінансових посередників, які виконують свої функції як акумулятор фінансових ресурсів на незадовільному рівні.

Рисунок 3 – Значення субіндексів фінансової безпеки держави за рангами

Джерело: розробка автора [11, 16].

Особливу увагу привертає до себе значення «валютної безпеки», незважаючи на суттєве знецінення національної валюти та досить високий рівень доларизації економіки, він має позначку у 2,9 пункту, що стало можливим завдяки певній стабілізації курсу, зниженню рівня кредитування в іноземній валюті та збільшенню міжнародних резервів України. Що стосується показника «грошово-кредитної безпеки», можна відзначити високе значення, що не є позитивним сигналом для фінансової безпеки через брак довгострокового капіталу та високого рівня споживчого кредитування. Щодо значення індикатора «банківської безпеки», необхідно акцентувати увагу на існуванні таких проблем, як зростання іноземного капіталу в банківській системі, монополізація ринку державою та недостатній рівень рентабельності активів [5].

Під час реалізації процесу моделювання взаємозв'язку фінансової безпеки держави та узагальнювального показника фінансової стійкості банківської системи була побудована точкова діаграма, що відображає залежність, а також лінійний тренд і рівняння, що описують її (рис. 4).

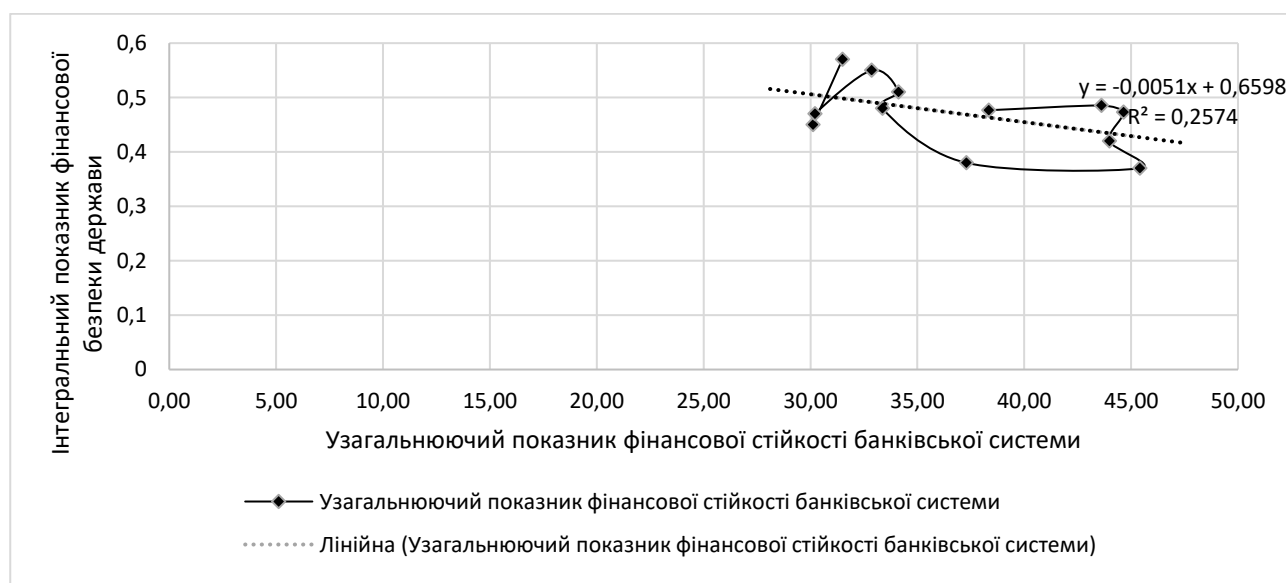

Рисунок 4 – Взаємозв'язок інтегрованого показника фінансової безпеки держави та узагальненого показника фінансової стійкості банківської системи України

Джерело: розробка автора [16].

Аналіз отриманих результатів демонструє відсутність міцного зв'язку між фінансовою стійкістю банківської системи та фінансовою безпекою держави, що можна пояснити значущістю впливу інших чинників, таких як боргова безпека та безпека небанківського фінансового ринку. Значення коефіцієнта детермінації у 25,74 % свідчить, що фінансову безпеку держави на 25,74 % визначає фінансова стійкість, а на 74,26 % – вплив неврахованих чинників.

Висновки. Ґрунтовне теоретичне та практичне дослідження визначеної проблематики дозволило дійти висновку, що вирішення поточних питань є необхідною умовою, оскільки під час здійснення банками своєї діяльності в невизначених, складних економічних умовах держава має ризик значного зниження фінансової безпеки, що, зі свого боку, призведе до послаблення та уповільнення економічного розвитку.

Серед основних загроз вітчизняній банківській системі необхідно виділити такі:

- високий рівень частки простроченої заборгованості, що може спровокувати падіння банківської системи через неповернення коштів;
- низький рівень рентабельності активів;
- монополізація ринку декількома банками як наслідок зменшення конкуренції призведе до підвищення ставок кредитування та зниження ставок за депозитами;
- концентрація значних коштів у достатньо малої групи банків;
- невисокий рівень довіри населення до економічних агентів;
- низький рівень ділової активності суб'єктів господарювання;
- високий рівень вкладання капіталу в ОВДП;
- недостатній рівень капіталізації банків.

З огляду на вищезазначене необхідно відзначити стабільно важливу роль регулятора, який має вдосконалювати інструментарій нагляду та регулювання з метою забезпечення фінансової стійкості банківської системи через механізм

антикризових заходів із метою нівелювання шоків системного характеру та зовнішніх викликів. Саме ризикорієнтована політика банків і Національного банку України здатна забезпечити високий рівень фінансової безпеки держави.

Література

1. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури. 2009. 256 с. URL: https://pidru4niki.com/15840720/ekonomika/ekonomichniy_analiz_-_grabovetskiy_bue (дата звернення 15.05.2021).
2. Дзюблюк О. В. Михайлюк Р. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи : монографія. Тернопіль : Терно-граф, 2009. 316 с.
3. Довгань Ж. М. Фінансова стійкість банківської системи України: проблеми оцінки та забезпечення : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. 450 с.
4. Калач Г. М. Фінансова безпека держави в умовах глобалізації. *Науковий вісник Національної академії державної податкової служби України*. 2004. Вип. 4(26). С. 115–120.
5. Карчева Г. Т. Фінансовий стан банків України в умовах загрози світової фінансово-економічної кризи. *Ефективна економіка*. 2020. № 3. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/3_2020/11.pdf (дата звернення 10.04.2021).
6. Концепція економічної безпеки України / кер. проекту В. М. Геєць. Київ : Логос, 1999. 56 с.
7. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. Київ, 2000. 378 с.
8. Котковський В. С. Оцінювання рівня фінансової безпеки України в умовах фінансової глобалізації. *Підприємництво та інновації*. 2020. Випуск 11. С. 94–101.

9. Мамонтова Н. А. Фінансова стійкість акціонерних підприємств і методи її забезпечення (на прикладі підприємств харчової промисловості) : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01. Київ, 2001, 17 с.
10. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення : монографія. Київ : Київський економічний інститут менеджменту, 2003. 320 с.
11. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку та торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення 28.05.2021).
12. Родионова В. М., Федотова М. А. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции. Москва : Перспектива, 2009. 98 с.
13. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств : навч. посіб. Київ : МАУП, 2004. 328 с.
14. Шеремет А. Д. Методика финансового анализа. Москва : Экономика, 2000. 208 с.
15. Шлемко В. Т. Білько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія. Київ : НІСД, 1997. 144 с.
16. Національний банк України. URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123698 (дата звернення 15.05.2021).

References

1. Grabovetsky, B. E. (2009) Economic analysis : textbook. way. Kyiv : Center for Educational Literature. URL: https://pidru4niki.com/15840720/ekonomika/ekonomichniy_analiz_-_grabovetskiy_bye [in Ukrainian].

2. Dzyublyuk, O. V., Mykhailyuk, R. V. (2009) Financial stability of banks as a basis for effective functioning of the credit system: a monograph. Ternopil: Terno-graf, 316. [in Ukrainian].
3. Dovgan, Zh. M. (2012) Financial stability of the banking system of Ukraine: problems of assessment and provision : monograph. Sumy. UABS NBU, 450. [in Ukrainian].
4. Kalach, G. M (2004) Financial security of the state in the context of globalization. *Scientific Bulletin of the National Academy of State Tax Service of Ukraine*. 4(26). 115–120. [in Ukrainian].
5. Karcheva, G. T. (2020) The financial condition of Ukrainian banks in the face of the global financial and economic crisis. *Efficient economy*. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/11.pdf [in Ukrainian].
6. Gayc, V.M. (1999) The concept of economic security of Ukraine. 56. [in Ukrainian]
7. Korobov, M. Y. (2000) Financial and economic analysis of enterprises: textbook. tutorial. Kyiv,. 378. [in Ukrainian].
8. Kotkovsky, V. S. (2020) Assessing the level of financial security of Ukraine in the context of financial globalization. *Entrepreneurship and innovation*. 11, 94–101[in Ukrainian].
9. Mamontova, N. A. (2001) Financial stability of joint-stock companies and methods of its maintenance (on an example of the enterprises of the food industry): Author's abstract. Candidate of Dissertation of Economic Sciences: 08.04.01. Kyiv, 17. [in Ukrainian].
10. Pasternak-Taranushenko, G. A. (2003) Economic security of the state. Methodology of providing : monograph Kyiv: Kyiv Economic Institute of Management,. 320 [in Ukrainian].
11. On approval of Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine: Order of the Ministry of Economic

- Development and Trade of Ukraine dated 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> [in Ukrainian].
12. Rodionova, V. M. Fedotova M A (2009) Financial stability of the enterprise in the conditions of inflation. Moscow. Prospect, 98 [in Ukrainian].
 13. Filimonenkov O. S. (2004) Finance of enterprises: textbook. way. Kyiv : MAUP, 328 [in Ukrainian].
 14. Sheremet, A. D. (2000) Financial analysis technique. Moscow, Economics,.208 [in Ukrainian].
 15. Shlemko, V. T., Binko, I. F. (1997) Economic security of Ukraine: essence and directions of providing : monograph. 144 [in Ukrainian].
 16. National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/> [in Ukrainian].